

Alois a Vilém Mrštíkové - Maryša

Jednání první, výstup pátý

LÍZAL *Ach! (Odlehčí si a sklesne unaveně na lavičku, smekne beranici a přetírá si rukou čelo.) Z dálky z dědiny ozývá se ruch a rekrutská píseň. zamyšleně při konci sloky dá se do chraptivého škodolibého smíchu; zhluboka). Jen si zpívé! Šak oni ti setný hřebínek. Sloto žebrácká! Nic to nemá, enem tu chajdu nad hlavó a tu košulu, co na sobě nosí, a do mýho domu mně tu bude dolízat? A – a – a – a – a – (Posedá. Vtom se vzpamatuje, že je sám.) No, co se budu dožírat!? De na vojnu a tam ať si haleká, jak chce. (Náhle) A Maryša z domu - a hned! Čím spíš - tím líp ... Děvčica jako vítr - ešče haňbu mně udělá. (Pauza. Z dálky posud výskot a zpěv) - (Najednou se dá Lízal do hlasitého smíchu a ukazuje prstem do prázdna.) A ten?! Ten? (Nový smích) E - no ba! - - A - a - a - a - hned ti jich dám! Enem si říct a já - já ti budu platit tvý dluhy - já - a už! Sedumatřicet set vyhodím na ulicu, ani se na ně nepodívám. - Chytré je, to je pravda! Enem že je tu ešče chytré nad chytrýho - a to su já. Chceš-li Maryšu, máš ju mět - ale s penězama si poradím já, hospodář, které s nima umí zacházet. Taky sem nic neměl a jaké su včil sedlák! Čakryš - Dobytek mám, polnosti mám, všecko mám. Jó - peníze só peníze, milé Vávro, a kdo si jich vážit umí, váží si peníze zas jeho. Já pán - ty pán, ale kdo má peníze, je ešče větší pán. A tak je to dobře. Nemáš-li, seš věčné žebrák - Sedumatřicet set je sedumatřicet set, ty se tak honem nenahrabó. Budeš je mět, já ti jich neberu, ale hned' ne; až budu vědět, néseš-li taky takové kocór jako ten Josef. - Zatím zeťu sem, zeťu tam - můžeme bét dobří kamarádi, ale (zadrbe se za uchem) Lízale, pozor! (Chce vstát - než sáhne bolestně na nohu.) Čakryš, ta mě dnes bolí! (Ohlíží se po hůlce.) Kdepak mám čagan? (Pracně nahne se ke dveřím, sedne zas a volá do síně) Maryšo! Maryšo! (Zamyslí se. Hudba z dálky) Tak je to dobře! (Pohrozí k zemi.) Já ti dám Maryšu! (Volá) Maryšo! (Hvízdne bolestí a sahá po noze) Hm! ta bude kókat, až ji řeknu, jakýho má ženicha. - No, ráda nebude, ale - no - nechť - šak ona je hodná dcera.*

Výstup šestý

MARYŠA *(vyjde ze statku) Copak chcete?*

LÍZAL *(probere se z myšlenek); Podé mně čagan - Tamhle leží.*

MARYŠA *(podává mu hůl)*

LÍZAL *Kde je matka?*

MARYŠA *V kuchyni poklízí. Bude brzo poledně. (Vejde do zahrádky a trhá cosi) Tatínku, co budeme dělat s tó turkyňó? Na poli ju žeró ptáci.*

LÍZAL *Nech včil turkyňu turkyňó a pod' sem. Něco ti mám říct. - Kde seš?*

MARYŠA *(vyjde ze zahrádky a zavírá za sebou branku)*

LÍZAL *(bere ji za ruku. Co to máš?)*

MARYŠA *Petržel. (V celém svém chování jeví bázeň a zlou předtuchu)*

LÍZAL *(pustí jí ruku) Jakpak, Maryško, což - (měkce) na vdavky nemáš ešče chuť?*

MARYŠA *(utrhne se) Co by! (Rozhodně) Já se ešče nechcu vdávat.*

LÍZAL *No mlč, máš už čas. Na svatýho Barnabáška už ti bude dvacet let.*

MARYŠA *(hodí sebou a ustoupí ke dveřím) Ech, nechte marných řečí. (Má se k odchodu, najednou se obrátí ve dveřích) A co za ženicha? Kehó?*

LÍZAL *(krotí se) No, ani bys neřekla. Hádej!*

MARYŠA *(svěsí hlavu a přemýšlí)*

LÍZAL *Néni daleko odtád' –*

MARYŠA *(vzhlédne po Lízalovi)*

LÍZAL *A má mlén.*

MARYŠA *(vytáhne se v těle a zasvití očima. - Zděšeně) Snád' ne -*

LÍZAL *(kývne hlavou radostně) Vávra je to.*

MARYŠA *(vyjeveně a polozmateně)* Vdovca? *(Dá se do bujného, ne trpkého, ale dosud bezstarostného, jasného smíchu)* Vdovca? Se třema dětima? *(Zase se divoce směje)* No to ja!

LÍZAL *(rozzlobeně sebou trhne)* No co - vdovec nevovec, ale je dobré, statečné muž -

MARYŠA *(zaraženě, zvažní uprostřed nejhlubšího smíchu, pustí kliku u dveří a temně)* Snád' to nemyslíte doopravdy?

LÍZAL *(stále více pod sebe a k sobě víc než k Maryši)* Co bych nemyslel?! Mně se líbí. Nepije, nekarbaní - chlapík jako dub - každá žena může se s ním dobře mět.

MARYŠA *(kysele)* Enem že je žádná nechce. Nebožku bil a děvečky si o něm povídají všelijaký věci. Že se nestydí. - Děti má tři a ještě poměšlí na svobodnou děvčicu -

LÍZAL *(vpadne)* Co děti, děti! Šak só to hodný děti!

MARYŠA Kemu se líbí. Do hrobu se připravit nedám. Šla bych tam myslím, jak nebožka. Šak ju má na svědomí enem on.

LÍZAL *(mlaská jazykem)* Co - co - *(klepe holí do země)* Co ty víš! To só samý ženský plky. To se jen tak mluví.

MARYŠA Ať mluví. *(vzdorně)* Ale Vávru já si nevezmu!

LÍZAL *(podrážděně)* A Francka - teho žebráka bys chtěla?

MARYŠA Šak sem neřekla - že chcu.

LÍZAL Ale chodí za tebo. Myslíš, že to nevím? Myslíš, že su slepé a hluché? Šak už temu bude konec. Ať ide žebrota, odkád' přišla. Ať si hledá žebrotu a neleze na půllán. Vávru si vezmeš! *(Krotí se k mírnosti)* Takové statek, takové mlén! Kam dáváš rozum, děvčico, kams dala oči?

MARYŠA *(plačky a vzdorovitě)* No, víte, děléte si, co chcete - ale já -

LÍZAL *(ji zakřikne)* Mlč! *(Bere hůl)* Tak budeš dělat, jak já poročím. A včil si di!

MARYŠA *(chce něco říci, ale pak sebou trhne a bouchne za sebou dveřmi)*

LÍZAL *(sám)* Zpropadený děvčisko. *(Vstává)* Ach! - Máma taky tak dělala a dnes je jako hodina. (...)

Čtvrté jednání, výstup první

(Ve světnici u Vávru, Lízal u dveří na odchodu)

LÍZAL No, mjé rozum - poslechni.

VÁVROVÁ Já ho měla tenkrát a vy ste ho neměli. Sami ste to ukuchtili, sami si to sněžte. Vám k hanbě tady zvošanu a nikam nepudu. *(Rozčileně přechází po světnici. Náhle se obrátí)* Pro peníze si mě bral, proč mu je nedáte?

LÍZAL Spořádanýmu a správnýmu člověku bych je dal - ale na rozházku jich nemám. Víš te, že mě žaluje? Že se chce se mnó sódit?

VÁVROVÁ *(s trpkým úsměvem)* Proto vy chcete, abych šla k vám!?

LÍZAL Proto ne.

VÁVROVÁ Proč teda? Mám já vám aji proti vlastnímu mužovi pomáhat? Za peníze si mě u vás koupil, pro peníze vás včil žaluje a má dobře. Ostatně, co mně je do teho? Já se neprodávala, prodával ste vy. Byli ste u notára, mě ste se na nic ani neptali. Spravte si to spolem; mně déte pokoj!

LÍZAL Neposlechneš teda?

VÁVROVÁ Neposlechnu.

LÍZAL Budeš teho litovat!

VÁVROVÁ Nevím proč. Vzpomeňte si, tatínku, že ste Boha na mě volali, Bohem ste se zakládali, svatého písma ste se dovolávali - jen abyste mě měli tady. Ani na pana farára ste nic nedali a povídal vám už tenkrát, takové manželství že je proti Pánu Bohu, proti církvi svaté a proti všemu, co lidskýho je na světě, a přece ste provedli své. Co ešče chcete? Dyť přece vidíte, že su šťastná, ani domů jít nechcu, tak se mně tu líbí. Všemmu sem už přivykla - děčkám, mužovi, dření, všemu, aji těm ranám. Co ještě chcete? Co se stalo, stalo se - co se stane dál - vy budete mít na svědomí.

LÍZAL *(urazeně)* Co se může stát?
VÁVROVÁ Ah - nic.
LÍZAL *(dívá se na ni chvíli)*
VÁVROVÁ *(proti němu)*
LÍZAL Co tím obměšlíš, děvčico hlópá?
VÁVROVÁ *(neodpovídá a přechází dále po světnici mechanicky urovnávajíc cestou židle a různé v cestě ležící věci)* Dobrýho nic, to si můžete myslet.
LÍZAL *(pohrozí prstem)* Ať se nechytne. *(Výhružně)* S Franckem pré se slízáš, s Franckem pré chceš utýct.
VÁVROVÁ *(vzepře se a uražena vykřikne)* To je lež! *(Pauza)* A dyby - na to su tu já a Vávra. Vám do toho nic není!
LÍZAL A?! Podíveme se! Tátovi do toho nic není! A na keho potem budó prstem ukazovat? Čí seš děcko? Kdo ti vychoval?
VÁVROVÁ *(s trpkým úsměvem)* Vy ste se mě toho málo navychovávali. Dyby nebylo babičky, od vás bych se naučila leda temu, jak mám od muže utíkat. Nebujte se. *(Významně)* Tu haňbu vám neudělám, na to su já lepší, než vy myslíte. Když vás nic jinýho netrápí - můžete jít s Pánembohem.
LÍZAL Nepudeš teda?
VÁVROVÁ Ne.
LÍZAL Tak trp! *(Bruče i za jevištěm odchází)* (...)

Výstup pátý

VÁVROVÁ *(vášnivě)* Proboha, chlapče, co myslíš? - Co tady chceš? - Co si lidi o mně pomyslí, jakých mně to naděláš řečí! Dyt' přece víš, že su vdaná - Máš jaké rozum? Vystojím aji tak dost vod muža, ešče ty začneš? *(Přejde světnici. Zle)* Kdekdo vůlu má, každé na mě jako vosa - *(Uraženě otočí se po Franckovi. Hrdě)* A jaký to roznášíš o mně řeči? Rozáry ses ptal, su-li sama doma, a v hospodě měls pré se vyjádřit, jakoby ses se mnó scházel. Jak tak můžeš mluvit?
FRANCEK To sem já neřekl.
VÁVROVÁ Něco musels říct -
FRANCEK To sem enem povídal *(vzdorně)*, že za tebo budu chodit a že se s tebo budu scházet.
VÁVROVÁ A tos řekl tak veřejno? Přede všema?
FRANCEK Přede všema.
VÁVROVÁ *(chvíli si ho prohlíží, pak se od něho odvrátí a dá se do divokého smíchu)* To už opravdu nevím, kdo je z nás větší blázen - esli vy všickni, jak tu ste, nebo já. *(Vážně)* A na mě ses neohlížel, mě ses neptal, na to ses nedíval, že su tu já? Že špiníš mě? Kdo ti dal k tomu záminku, abys tak mluvil - já snad? *(Odmlčí se)* Já ti mám ráda a nezakrévala sem a nezakrévám teho ani Vávrovi a nikomu - a povídám to aji tobě, ale abys tak o mně sméšlel a mluvil - *(lítostivě, skoro se slzami)* to - tos mně, chlapče, ublížil!
FRANCEK Nu, tak to zůstat nemůže. Jemu ti přece nenechám - -
VÁVROVÁ *(stále přísnějším tónem)* A co chceš teda po mně?
FRANCEK Do Brna chcu jít. Mám tam prácu pro tebe i pro sebe. Seber se a pod' se mnó!
ROZÁRA *(přijde do světnice s náručím dříví, složí je u kamen a síní zas odejde, ohlížejíc se při tom po obou. Zřejmě dává najevo, že poslouchá)*
VÁVROVÁ *(hledí vyjeveně na něho, když Rozára odejde)* Františku!
FRANCEK Nu, co se díváš?
VÁVROVÁ *(s rostoucím podivením a hrůzou)* Do Brna - - s tebo? - - Já - - cizí žena? *(Oba hledí na sebe)*
FRANCEK *(tvrdě)* Jaká - cizí žena?
VÁVROVÁ *(chytá se za hlavu)* Pro Boha milosrdnýho, chlapče!
FRANCEK Čeho se bojíš?

VÁVROVÁ *(přiskočí k němu a hledí mu do očí)* Co to obměšlíš?! *(Mírnějším tónem)* Dyť si jenom rozvaž, co to po mně chceš?! *(Bere jej za ramena)*

FRANCEK *(kroutí hlavou)*

VÁVROVÁ Když tě sepjatéma rukama prosím. *(Sedá s ním na lavici u kamen. Pokud možno do středu jeviště)* Rozmysli si to. Dyť se netrápíš jenom ty, trápím se já taky a víc než ty! - Dyť já na tě myslím, kady chodím a nikdo neví, co nocí pro tebe sem nespala, proslzela dní. Co vytrpím od Vávry - o tom nemluvím, co vystojím pro tebe, ví jedině Bůh a já. Vdaná su, ale srdcem sem ti zůstala věrná, Františku. - Dušu bych za tebe dala, jak ti mám ráda, ale to, co ty po mně žádáš - to ti, chlapče, udělat nemožu a nemožu.

FRANCEK *(který stále po celý monolog tupě hledí do země, zakroučí nyní hlavou a chce něco namítat)*

VÁVROVÁ *(nepřipustí jej k slovu)* Ne, nic se nezbraňuj - poslechni! Zanech těch myšlenek! *(Hladí mu vlasy a tvář)* Mně to udělej kvůli, když mě máš tak rád. - Nešťastná su, ale špatná nebudu, rozumíš mně? *(Klade mu ruce na ramena)*

FRANCEK Rozumím, ale poslechnót nemožu. Živots mně zkazila a jiné mně nedáš. Mjé litost' se mnó aspoň ty, dyž ti o to prosím.

VÁVROVÁ Ne - ne - ne, chlapče! Nedělé mně život těžší, než ho mám.

FRANCEK Já bez tebe nebudu.

VÁVROVÁ Tak si di! *(Prudce vstane - chladně)* Tvrdohlavče tvrdohlavá! Teho hříchu se s tebó nedopustím - to si nemysli. Ale pamatuj si: budeš-li stát na svém a budeš-li mně před lidma ubližovat, jakos mně ublížil včera, zapomenu na všechno, na tebe i na sebe, a zhřeším pak už tak, že pak ani mně ani tobě žádná pomoc nebude.

FRANCEK Co tím chceš říct?

VÁVROVÁ Posavád nic. Tak to ve mně dřímá a spí, - ale až se hřích probudí - bude po trápení. Tak nebo tak - otrávím buď sebe nebo jé - ale dlóho trpět nebudu. - Snád' v něhorší šatlavě nepovedu takové život jako tady. Dyž mám bét už nešťastná - ať su zkažená nadosmrti, zničená na celý život. A nikdo nevěří, jak bych byla ráda, dyby tak blesk nade mnó zapálil, voda přišla, všechno odnesla a mě - mě vzala s sebó. *(Přisedne na židli a pláče)* (...)

Výstup desátý

ROZÁRA *(zůstane bojácně u dveří stát)* Co chcete, pantáto?

VÁVRA *(v pozadí)* Sem pod'!

ROZÁRA *(popojde)*

VÁVRA *(mírně)* Rozáro, mluv pravdu. Kdo tady byl?

ROZÁRA *(ohlídne se po Vávrové a mlčí)*

VÁVRA Nic se neohlíže a mluv, kdo tady byl?

ROZÁRA Pantáto - *(Další slova jsou nesrozumitelná)*

VÁVRA Mluv víc - já ti nerozumím. *(Nahne se k ní)* Kde žes byla?

ROZÁRA *(celá se třese)* Na dvoře sem byla.

VÁVRA Na dvoře. A kdo tady byl?

ROZÁRA Já nevím - - -

VÁVRA *(hrozivějším hlasem)* Mluv pravdu!

ROZÁRA *(mlčí a ustrašeně hledí na Maryšu)*

VÁVRA Tak se zeptáme ináč. *(Sáhne za dveřmi na hřebík pro karabáč)*

ROZÁRA *(lekne se a chce do komory)* Pantáto! -

VÁVRA *(jí zastoupí cestu)* Pravdu mluv! *(Práskne karabáčem stranou, ale nebije ji)* Byl tady někdo nebo nebyl? *(Dupne)*

ROZÁRA *(současně v leknutí)* Byl.

VÁVRA *(nahne se k ní)* Kdo? *(Napřahuje karabáč)*

VÁVROVÁ Nebi ju. Ona za nic nemůže. Francek tady byl.

VÁVRA I-iš, ještěrka! (*Švihne karabáčem mimo. K Rozáře*) A co spolem mluvili? Mluv!

ROZÁRA (*drkotá zuby*) Jak je Bůh nade mnó - pantáto - já sem neposlóchala, já nic nevím.

VÁVRA (*práskne karabáčem*)

VÁVROVÁ (*přísně*) Povídám, netrap ju!

VÁVRA Tak mluv ty. V hospodě pré mně vyhrožoval, že ešče dnes pudeš s ním do Brna. (*K Rozáře*) Je to pravda?

ROZÁRA Chtěl, aby za ním přišla.

VÁVRA Kam aby přišla? (*Nahne se těsně k ní a naslouchá hlasitému drkotání Rozáry*) Ke splavu? - A kdy? Keró chvílu; to neříkal?

ROZÁRA Ne-e- nic neříkal.

VÁVRA (*vztekle*) Nelži! Když víš to, musíš vědět aji ostatní! (*Napřáhne karabáč*)

ROZÁRA Já nevím, pantáto, to už sem neslyšela.

VÁVRA (*stojí okamžik zamýšlen, pak rozhodnut, prstem ukáže Rozáře do komory*) Na pelech! (*Hodí karabáčem po Maryše. Jde do vedlejší světnice*) Šak já se to dovím! - (*Vrátí se s puškou.*)

VÁVROVÁ (*dívá se po něm, a když vidí Vávru s puškou, zděšena vyskočí a vykřikne*) Pro Ježíši Krista - Vávro!

VÁVRA (*s divokou radostí*). Už tedy víš -

VÁVROVÁ (*současně zalomí rukama*) Co obměšlíš? - Kam chceš jít?!

VÁVRA (*prohlíží zámek pušky*) Psa zabit.

VÁVROVÁ (*skočí proti němu a hledí mu vyrvat pušku z rukou. Zápasí o pušku a vyráží ze sebe divoký skřek, když je odražena od Vávry*). Rozáro, běž - honem Rozáro -

ROZÁRA (*vyběhne z komůrky a chce přes světnici prchnout, obě dorážejí na Vávru*)

VÁVRA (*na Rozáru*) Rozáro! Ani krok! (*Odstrčí Rozáru*)

VÁVROVÁ (*uniká ke dveřím*)

VÁVRA (*zaskočí. Na prahu a v síni nový zápas o pušku.*)

VÁVRA (*v síni*). Ty se budeš vzpózet? (*Chce přirazit před ní dveře*)

VÁVROVÁ (*v síni za jevištěm klesne na kolena a prosí sepjatýma rukama*) Vávro! Vávruško! (*Rukama ovíjí jeho nohy*) Vzpamatuj se! Máš děti - rodinu. - Poslechni! Všecko ti odpustím, všecko ti udělám, na všecko zapomenu.

VÁVRA (*vyplítá zatím nohy z jejího objetí, strčí ženu do síně, rychle a hřmotně zavře dveře na velký klíč v starém, skřípavém zámku. Lomcování dveřmi. Z dálky tlumená muzika veselého rytmu: kvapík. - Výskot.*)

VÁVROVÁ (*lomcuje dveřmi*) Filipe! Filipe! - Měj rozum! Chraň se neštěstí pro celé dům. (*Pokouší se v síni marně otevřít zamčené dveře*) Tyrane surové, bid-né! (*Vrací se do světnice*)

ROZÁRA (*choulí se ustrašeně v koutě světnice, po té straně, odkud přichází Maryša*)

MARYŠA (*vracejíc se, vysíleným, až chraplavým hlasem jako by ze sebe chrlila*) Bestie!... Bestie... (*Ruce svinuté v pěstě držíc před sebou, celá se otrásá odporem*) Be-sti-e... (*Okamžik strne, pak ale náhle chytne se za hlavu, přihne se k zemi a tisknouc spánky, týmž hlasem.*) Ježíši Kriste - Ježíši Kriste - on jé zabije - on jé zabije - (*Výstřel za jevištěm, hned nato druhý. - Současně: Rozára v koutě schoulená s rukama sepjatýma po jedné straně tváří a Maryša, ještě křečovitě tisknouc spánky, děsivě vykřiknou téměř zároveň. Krátké strašné ticho. Vávrová vystoupí a chvatně letí k oknu a rozhodí obě jeho polovice, jako by chtěla vyskočit oknem. (Vtom za jevištěm)*)

FRANCEK (*zachechtá se*) Vokolo, Vávro, vokolo! Ešče jednó! (*Zachechtá se zas*) Maryša radostně a krátce vykřikne a od okna uskočí právě v tu chvíli, kdy oknem je vidět Vávru, jak se vrací od splavu s pozdvíženou puškou a hlasitě mluví k sobě)

MARYŠA i ROZÁRA (*s napětím naslouchají skřípotu zámku u dveří. S rostoucím vzrušením hledí obě ke dveřím*)

VÁVRA (*třesa se na celém těle, těžce oddychuje, vřítí se do světnice. Aniž koho vidí, odhodí pušku na stůl a rozčilenýma rukama hrabe se v zásuvce stolku. Když nenajde, co*

hledal, žene se do vedlejší světnice. Ledva zajde, Maryša sledujíc lstivě každé jeho pohnutí, rychle přiskočí k Rozáře a chopí se její ruky)

MARYŠA Rozáro, běž a řekni Franckovi, že zétra mě doprovodí. Slyšíš - zétra - dnes ne - *(Rozára zmizí, Maryša v síni hřmotně zavírá za ní dveře na klíč. Právě, když se vrací přes práh, schovávajíc klíč v záhadří, vchází i Vávra z vedlejší světnice)*

VÁVRA *(k sobě ve dveřích)* Zastřelím já ti, jak je Bůh všemohóci nade mnó, zastřelím ti!

MARYŠA *(s ledovým klidem stojíc už na prahu)* Ne - nezastřelíš, Vávro! *(Vávra sebou trhne, sahaje po pušce. - Důrazně, sebevědomě. Mluví pomalu, odděluje slova).* Nezastřelíš, povídám! Jak je zas Bůh všemohóci nade mnó, Vávro *(hrdě položí ruce na prsa)* - Na to su tu ešče - já!

VÁVRA *(zvolna přidržuje se lenochu židle, hledí k Maryše. Oba chvíli upřeně měří se očima).*

(...)

Páté jednání, výstup třetí

VÁVROVÁ *(přiklekne k peci a tváří se, jako by opravovala oheň)*

VÁVRA *(odhodí čepici na lavici a k ženě obrácen zády ptá se drsně)* Berete řepu z té první hromady - nebo z té v rohu?

VÁVROVÁ *(neodpovídá, náhle se však probudí z tupé strnulosti)* Z první.

VÁVRA A krky ste už zkrmily?

VÁVROVÁ *(utrhne se naň)* A nestaré se. Víme, co máme dělat. *(Rovná chvatně na sporáku hrnce)*

VÁVRA *(hrubě).* No, zeptat se snad smím?

VÁVROVÁ *(se smíchem)* Eh, tak se pté ... mně je to jedno.

VÁVRA Ba jedno. Všecko je ti jedno. To, co ty, to nedovede ani, keró šupem vodí po světě.

VÁVROVÁ Ještě mě nevedli!

VÁVRA Daleko od teho nemáš.

VÁVROVÁ *(pohrdlivě se usměje a poopravuje mechanicky šátek na hlavě)* Ba nemám.

VÁVRA *(ohlédne se po ní a mlčí)* Oh, šak já ti tvýho Františka osladím! *(Sáhne po čepici a poroučí)* Snídání mně přichystí! Pojedu pro dříví.

VÁVROVÁ *(stojí jako předtím u sporáku a hledí stále na jedno místo. Když Vávra odchází, zdlouha se po něm ohlíží)*

VÁVROVÁ *(sama)* Jdi, d'áble ošklivé! Budeš mět nachystáno, cos ešče jakživ nejedl. *(Jde chvatným krokem do vedlejší světnice. Vratí se, strhne hmoždír z police, hodí obsah papírku do něho a rychle tluče otrušík)* Jako potkána ti zadávím a potem řvi a vyhrožuj, jak se ti zlíbí. *(Dotluče. S ještě větší chvatem slévá kávu a vysype jed z hmoždíře do hrnka s kávou)*

Výstup čtvrtý

VÁVRA *(vejde a věší pilku na hřebík)*

VÁVROVÁ *(se hřmotem se probírá ve lžičníku, a pak nese Vávrovi hrnek se lžičkou)* Chceš bílý, nebo černý? Nesu ti černý -

VÁVRA Černý mně dej.

VÁVROVÁ *(staví na stůl před něho hrnek)*

VÁVRA *(mlčky sedne a položí čepici na stůl)* Sladilas to?

VÁVROVÁ *(sejme cukr z police, přinese na stůl a mlčky přisune k němu)* Zapomněla jsem. *(Pak jde zas ke sporáku a sleduje stranou každý jeho pohyb)*

VÁVRA *(míchá lžičkou a srkne kávy)* Od koho je káva?

VÁVROVÁ Od žida.

VÁVRA A proč ne ze spolku?

VÁVROVÁ Měli zavřino.

VÁVRA Tahle je ztuchlá nebo co. *(Rychle pije)*

VÁVROVÁ *(jeví nepokoj a neví, jak a kde má stát. Ohlíží se stále po Vávrovi. S nápadným účastenstvím)* Pojedeš na panský?

VÁVRA Na panský. Proč se ptáš?

VÁVROVÁ Tak; aby dříví bylo suchý. Včera jsme nemohly ani zatopit. *(Oba mlčí)*
VÁVRA *(vstane a nerozhodně přistoupí k ženě, podívá se na ni, ale vida ji nevlídnou, vrátí se a pije. Přistoupí poznovu k ní. Vlídně)* Maryško!
VÁVROVÁ Co chceš?
VÁVRA Proč seš na mě taková zlá? Co nemůže být u nás jinak? Ubyde ti, když se na mě vlídně podíváš? Poslechni! Maryšo! - Já na všechno zapomenu, nic ti nebudu vyčítat, nikomu nebudu hrozit, jen dyž trochu lepší vůlu budu vidět u tebe. - Nevíš, jak to člověka bolí -
VÁVROVÁ *(zakryje si rukama i zástěrou oči a tvář. Ze dvora zazní cepy)*
VÁVRA Tak sem si sliboval, že až budeš mó ženó, všechno pro tebe udělám, co enem si budeš přát - jen abys byla u mě spokojená a šťastná. A zatím - podívá se na mě - podívá se na sebe. Na hromech líháme, na hromech vstáváme. — Je toho potřeba? Musí to být? *(Přivine ji vlně k sobě a chce ji líbat)* Co si tvý srdce jenom žádá, nic ti neodepřu. Všechno pro tebe udělám. *(Políbí ji)*
VÁVROVÁ *(polo dobrovolně, polo s nucením prohne se mu pod rukou a dá se políbit na tvář. Pojednou se zachvěje na celém těle, odpáčí mu ruku a s odporem uhne od něho)*
VÁVRA *(přemáhá zlost a dotkne se jejího ramene; i doráží prosebně).* Dyž ti pěkně prosím. Mám přece děti; co z nich bude, dyž budó vidět, jaké vedeme život?
VÁVROVÁ *(rozhodí ruce a mírně jej odstrčí od sebe)* Sedni a pi! *(Jde pro hrnek)* Cos nedopil? *(Postaví hrnek zpět)*
VÁVRA *(vezme hrnek a dopije do dna. Okamžik mlčení)*
VÁVROVÁ Keré si vezmeš kožuch.
VÁVRA Ten dlóhé mně přines.
VÁVROVÁ *(jde do vedlejší světnice a ihned se vrátí s kožichem)*
VÁVRA *(oblékne kožich - dlouhý žlutý)* Dohlídni na mlat a Rozára ať strace podestele novó slámu. *(Odejde. Za scénou tepou cepy.)*
VÁVROVÁ *(sama přemožena rozčilením zavravorá - obepne lokte kolem hlavy a potácí se směrem, kde na zdi visí krucifix. Tiše stojí opřena o zed' a s hlavou vztyčenou leží nehybně na zdi)* Sám temu chtěl.
(Cepy náhle přestanou tepat a ze dvora zaléhá sem hluk a ropot několika mužských i ženských hlasů. Hluk roste a blíží se. Musí uplynout delší chvíle, než cepy přestanou tepat, aby Vávrová měla dosti času - vyhrát všechny pocity, které se v ní ozývají této chvíli. Občas vzhlíží ke kříži. Když cepy přestaly tepat, ozve se v ní strach. Strašné ticho. Teprve až odehrála tento poslední pocit, který jí divoce zmítá, přiběhne Rozára)

Výstup pátý

ROZÁRA *(v běhu, běží rovnou cestou pro vodu)* Pro Boha všemohoucího, paňmámo - - co se to stalo - - pantáta je bez sebe - -
VÁVROVÁ *(ani se nehne)*
ROZÁRA *(s podivením hledí po ní, a pak odběhne)*

Výstup šestý

VÁVROVÁ *(sama, stále na svém místě. Hluk se blíží síní dovnitř. Delší chvíle. Hraje očima. Oknem je vidět: ženy i mužští zpola vedou, zpola nesou Vávru - polomrtvého. Výkřiky)*
HLASY Co se mu jen stalo? Co se mu jen stalo? Tak najedno?!
VÁVROVÁ *(právě když s Vávrou mají přijít dveřmi v pozadí na jeviště, zvedne oči k nebi)*
ŽENA *(předběhne mlatce, všimne si pátravě Vávrové, uchopí ji za ruku, trhne doprostřed jeviště a pohlédne jí do odvrácené tváře)* Děvčico nešťasná — tys jé otrávilá!? *(V pozadí ve dveřích muži nesoucí Vávru. Ve dveřích objeví se pouze boty mrtvého.)*
VÁVROVÁ *(dutě)* Otrávilá.
Opona spadne.

turkyňa – kukuřice; krky – seříznuté vršky řepy i s natí

Deset z Národního: Slavné premiéry českých her na scénách Národního divadla. 1. vyd. Praha: Albatros, 1983, Alois a Vilém Mrštíkovi, Maryša. s. 108 - 163.

- 1) Kdy a kde měla hra premiéru?
- 2) Který literární směr reprezentuje?
- 3) Vysvětli pojem sociální drama.
- 4) Je hra tragédie, nebo komedie? Zachovává jednotu místa, času a děje?
- 5) Proč jsou scénické poznámky (a pomlky) tak podrobné? Nechávací prostor pro fantazii diváka?
- 6) Obrací se herci v průběhu hry na diváka? Očekávají jeho reakce?
- 7) Jak nazýváme divadelní hry, které předvádí hru jako skutečný příběh? Shrň znaky klasického divadla (ve srovnání s avantgardním).
- 8) Jaká byla Maryša? Jaký byl Francek?
- 9) Proč Vávru neopustila? Proč ho otráвила?
- 10) Jakým jazykem je hra napsaná? Proč?
- 11) Hraje se hra stále, nebo zapadla? Proč? (Má divákům stále co říci?)

Řešení:

- 1) 9. 5. 1894 v Národním divadle.
- 2) Kritický realismus (autoři byli současně propagátory soudobého ruského kritického realismu).
- 3) Drama, které popisuje sociální (mezilidské) problémy – postavení žen ve společnosti, bídu, sirotky... Toto má reálný základ, děj je složen z několika nesouvisejících příběhů, ale autoři uvádějí, že vybírali typické jevy ze svého okolí.
- 4) Tragédie, ale nezachovává antickou jednotu, např. Francek se vrací z vojny po dvou letech, děj se odehrává v hospodě i v různých chalupách...
- 5) Aby herci hráli hru přesně tak, jak to autoři zamýšleli – aby se stejně tvářili, dělali stejně odmlky... Nenechává to prostor pro fantazii diváků, nezapojují se, jen sledují.
- 6) Neobrací, nespolupracují s obecností, diváci do hry nezasahují.
- 7) Klasické divadlo – každé představení je téměř identické, divák není součástí hry, není zapojeno ani současné kulturní nebo politické dění, hra je vyznívá stejně ve 20. i 21. století...
- 8) Maryša byla tvrdohlavá, ale poslušná a čestná, dodržovala pravidla, i když byla nešťastná. Možná se bála bojovat s osudem. Francek byl pracovitý a odvážný, chce Maryše pomoci i přes její odpor – nedává jí však možnost volby. Myslí tím víc na sebe, než že jí způsobí ještě větší problémy. Mimo ukázkou je Francek představitel cti a poctivosti chudých a tvrdě pracujících proti povýšenému a nepoctivému světu boháčů.
- 9) Ctíla zákony, nechtěla způsobit hanbu rodičům. Už nevěděla jiné východisko, měla strach o Francka i o Rozáru. Na sebe nekoukala.
- 10) Stylizovaným hanáckým nářečím (není použito důsledně všude, některé výrazné jazykové prvky jsou obroušeny – nebyly by srozumitelné v české části země); jazyk slouží jako charakteristika prostředí („moravská dědina“). Hraje se i v moravských krojích – pro pražské herce byl jazyk i kroje problém, Vilém Mrštík musel osobně dohlížet na zkoušky. V pozdějších letech byly dokonce z dějiště hry zakoupeny skutečné předměty (kroje, nábytek, obrázky...) jako rekvizity.
- 11) Hraje se stále; týrání žen ve společnosti přetrvává.